

Innspill fra Norsk bibliotekforening

Dato: 29.05.2026

Norsk bibliotekforening er en interesseorganisasjon som samler hele biblioteksektoren, og omfatter både skolebibliotek, folkebibliotek og fag- og forskningsbibliotek. Bibliotekene står i en særstilling i å nå ut til den norske befolkning gjennom et helt livsløp, gjennom de ulike bibliotektypene.

I dette høringsinnspillet peker vi på en del utfordringer knyttet til bibliotekenes oppdrag og mulighet til å bidra inn i arbeidet med lesing for voksne. Dette arbeidet står midt i kjernen av bibliotekenes oppdrag og oppgave, og hvert enkelt bibliotek over hele landet jobber med det for øye hver eneste dag – å få flere inn i lesefellesskapet.

Dette er en avgjørende og viktig jobb for et levende demokrati videre, og for at vi skal opprettholde posisjonen bibliotekene har som grunnsteiner i demokratiet. Norske folkebibliotek er landets mest besøkte kulturinstitusjon og er blant de offentlige institusjonene som har høyest tillit i befolkningen. I kombinasjon med en allerede etablert infrastruktur gir det en unik posisjon som bør utnyttes.

Norsk bibliotekforening ser fram til et godt arbeid med lesing for voksne videre. Bibliotekene ønsker å bidra, men det er viktig å understreke at dagens ressursituasjon er krevende.

Norsk bibliotekforening vil trekke fram følgende viktige perespektiver i arbeidet med voksnes lesing:

- Formidling av litteratur og bøker er en viktig del av lesearbeidet.
- Norske bibliotek utgjør en allerede eksisterende infrastruktur med tilgjengelige åpne rom over hele landet. Det er en ressurs som bør benyttes.
- Dagens rammebetingelser i norske bibliotek er krevende, og nye tiltak må følges opp med ressurser.
- Norsk bibliotekforening anbefaler en modell der staten finansierer folkebibliotek, slik den svenske regjeringen har gjort i det vellykkede prosjektet «Stärkta bibliotek» (2018-2023).
- Godt lesearbeid bør legge til rette for tverrsektorielt samarbeid.
- Svakere lesing har konsekvenser på tvers av flere ulike samfunnsområder, og arbeidet bør involvere flere departementer.

Det er store forskjeller i voksnes lesing, der faktorer som kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn og utdanningsnivå er viktige. PIAAC2-undersøkelsen viser at leseferdighetene ikke har utviklet seg likt i befolkningen fra sist undersøkelse. For eksempel har kvinner forbedret leseferdighetene, mens menn har stått stille. De som leser mye, leser stadig

mer, de som kjøper bøker, kjøper flere, og de som allerede bruker biblioteket, bruker det mer. Forskjellene forsterkes, og det er nødvendig med en langsiktig innsats som får varige endringer.

Flere må inn i det lesende fellesskapet. Det betyr at de må få hjelp til å finne veien inn til litteraturen, og fortsette å være der. Det krever mennesker som guider, veileder og formidler. Rett bok kommer ikke til rett leser av seg selv. Lesing er en individuell opplevelse, som er best når den deles med andre.

Det krever en styrket infrastruktur for lesing, formidling og god og lik tilgang til litteratur for hele befolkningen. Bibliotekene bør få en tydelig plass i strategien. For at bibliotekene skal kunne bidra må det følge med konkrete forventninger, mandat, forventninger – og ressurser til å følge opp.

Sviktende lesekultur og andre barrierer

Den sviktende lesekulturen har sammensatte årsaksforklaringer. Flere uttrykker at lesing i større grad må velges aktivt, på bekostning av noe annet, og at det derfor kjennes ut som om det ikke er tid til å lese, mens skjermen tar stadig mer plass og tid blant alle,

Fellesskap

Samfunnsinstitusjoner og fellesskap kan oppfattes som svakere i dag enn tidligere. Fragmentert informasjon og sprikende opplevelser av virkeligheten gjør den felles samtalen skjør.

Svaret må være flere, tilgjengelige og inkluderende åpne møteplasser med lesing og litteratur i fokus. Det er færre bøker rundt oss – i hjemmet, på skolen og ellers i samfunnet. Da er det vanskeligere å plukke opp en bok. Vi vet at barn som vokser opp med bokhyller hjemme gjør det bedre senere i livet. Biblioteket er for mange et alternativ til bokhyllene i stua, men med mindre ressurser til medieinnkjøp er det vanskeligere for bibliotekene å være den ekstra stua for både barn og voksne.

Økonomi

Økonomi er en reell faktor. Klasseskillet og forskjeller blant folk øker, og det å kunne velge vekk skjerm for å erstatte den med en bok, oppleves ikke som et valg alle kan ta.

Studenter

Universiteter og høyskoler merker at studentene sliter med å lese lange og krevende tekster, og at det er vanskeligere å holde på konsentrasjon over lengre tid. Dette gjelder ikke bare i Norge. Flere forskere i Europa har gått sammen om manifestet “The Importance of Higher-Level Reading: A Manifesto” (<https://readingmanifesto.org/>). Digitale distraksjoner, kunstig intelligens, nedgang i lesing og økt behov for kildekritikk

og tilgang til kunnskap, er elementer som bidrar til å gjøre studiehverdagen vanskelig. Dette påvirker også lesing videre i livet.

Bibliotekene er ikke rustet for utfordringen

Bibliotekene kan ikke demme opp for dette med dagens ressursituasjon. Besøk og utlån går opp, men antall ansatte, åpningstider og mediebudsjett står stille. Bibliotekene har ikke råd til bøker, lydbøker eller avisabonnementer som svarer til brukernes behov. En undersøkelse fra Telemarksforskning 2025 viser at 40 % av kommunene kutter i bibliotek og kulturskole (<https://telemarksforskning.no/publikasjoner/kutt-kutt-kutt-over-hele-linja/4622/>). Høsten 2025 vurderte 22 kommuner å kutte eller legge ned bibliotek (<https://norskbibliotekforening.no/kartlegging-av-bibliotekbudsjetter-fellesarenaene-forsvinner/>). Trenden er at fellesarenaer for litteratur og kulturopplevelser som bibliotek forvitrer.

Tiltak som fungerer

Formidling

Bibliotekarene har en viktig rolle i å formidle litteratur. I en fersk rapport fra Storbybibliotekene er det gjort fokusintervjuer med brukere og lånere. Her har flere brukere trukket fram bibliotekarens rolle:

«Det er typisk at man har åpent, ubemannet bibliotek. Og så tenker man at det var en suksess, vi kan kutte bemanningen på dagtid òg. Men egentlig var det bare en utvidet ekstrabonus.»

Bibliotekarenes rolle i å fremme lesing og bibliotekvaner blir også løftet frem: «Jeg tror det å ha folk på en arbeidsplass er kjempeviktig ... i oppstartsfasen, det å bli en leser ... Da trenger du noen som formidler det på en god måte». Flere beskriver bibliotekarprofesjonen som helt sentral tidlig i skoleløpet: «Du må ha en skolebibliotekar som vet hva hun eller han driver med ... Du må formidle. De kommer jo ikke til bøkene uten hjelp». «Formidlingsevne er jo kjempeviktig. Formidlingen er vel så viktig som det er jo bare å ha bøker på plass.»

(<https://skriftserien.oslomet.no/skriftserien/article/view/991>)

I intervjuene ble også kunnskap, tillit og det å bli sett som menneske trukket fram:

«Det er en kjempeviktig bit, de utstillingene». Tilliten til bibliotekarenes formidling går igjen: «Formidlingsevne er jo kjempeviktig. Formidlingen er vel så viktig som det er jo bare å ha bøker på plass» sier en. En annen verdsetter tillit: «Jeg stoler på bibliotekarene ... barnet mitt skulle i begravelse – de fant riktig bok». Også hverdagsmøtene betyr mye: «Hyggelig måten jeg blir møtt på ... Jeg blir sett når jeg kommer inn». En deltaker sier begeistret: «Jeg elsker de folkene som jobber her.»

Formidlingsarbeid er en kompetanse som bibliotekarer på skolebibliotek, folkebibliotek og studiebibliotek besitter. Formidlingsarbeidet er med på å åpne opp samlinger, legge til rette, og sørge for at folk finner bøker som fører dem inn i lesingen, og hjelper dem å holde dem der.

Formidling i biblioteket

En rekke tiltak i bibliotekrommet bidrar til lesing, av både lavterskeltilbud og andre mer utprøvende prosjekter. Vi har eksempler som «Strikk og lytt» og lesesirkler rettet mot ulike konkrete grupper. Litteraturfestivaler i regi av bibliotek, i samarbeid med lokale krefter får flere inn i bibliotekene. «Lesesørvis» og «Shared Reading» er tiltak som gjennomføres på mange ulike bibliotek.

Formidling utenfor bibliotekrommet – finne folk der de er

Det er gjort tiltak med aktiv, oppsøkende virksomhet, og med flere ansatte er dette noe flere bibliotek ønsker å gjøre mer av. Eksempler er prosjektet Res Bibliotheca ved Lier bibliotek, samarbeid med lokale turforeninger og dagsturhytter, lesekosker, deltakelse på festivaler, tøyveskebibliotek i barnehager for foreldre, eller på arbeidsplasser. Med dagens ressursituasjon er det mye mindre av disse tiltakene enn det finnes ideer, initiativer og tanker om. Skal vi få flere inn i lesingen må vi oppsøke nye arenaer. Bibliotekene kan bidra ved å oppsøke disse, og oppfordre til å bruke biblioteket videre. Bibliotekene og bibliotekansatte er en god ressurs, da nye brukere kan følges opp videre på bibliotekene.

Litteraturpolitiske virkemidler

Litteraturpolitiske ordninger som kulturfondbøker og bibliotekvederlaget er viktige litteraturpolitiske verktøy, som bidrar til at det finnes grunnlag for å lage og skrive bøker, og at de gjøres tilgjengelige. Disse ordningene bør bevares, men det må ikke bli en hvilepute for ikke å utvikle nye verktøy som tar innover seg endringer og utvikling i lesing. For eksempel er lydbøker og e-lydbøker i folkebibliotek fremdeles lite tilgjengelig.

Forslag til tiltak

I det følgende avsnittet fokuserer vi på hvordan bibliotekene kan bidra til mer lesing blant voksne

Bibliotekenes infrastruktur

Det aller viktigste å peke på er bibliotekets rolle som en bærende infrastruktur. Lov om folkebibliotek slår fast at hver kommune skal ha et folkebibliotek. Sammen med studiebibliotek utgjør det et fantastisk nettverk av steder som bygger på litteratur, lesing og kunnskap. Det er infrastruktur for demokratisk beredskap. Med dagens rammer kan ikke bibliotekene være de litteratur- og lesehusene som vi ønsker de skal være, på grunn av kutt i budsjetter, i åpningstider, i innkjøpsbudsjetter, arrangementer og ansatte.

Statlige ambisjoner – kommunale kutt

I dag har staten og Regjeringen en rekke ambisjoner som kommuner og folkebibliotek skal gjennomføre. Ambisjonen i «plan for Norge (2025-29) («alle i Norge skal få gode leseropplevelser gjennom et mangfoldig litteraturtilbud, god litteraturformidling og levende folkebibliotek») er god og tydelig, men hjelper lite når folkebibliotekene ikke får tilført mer midler. Med dagens rammer handler det om overlevelse.

Forslag til ordning etter svensk modell: “Stärkta bibliotek”

Norsk bibliotekforening foreslår et tiltak etter modell fra den svenske ordningen «Stärkta bibliotek» (2018-2023). Her samarbeidet stat, region og kommune med å styrke folkebibliotek gjennom bevilgninger fra regjeringen, i tillegg til de kommunale midlene. Dette er en ordning som er utprøvd, med gode resultater. Det vil være en måte å bidra til et nasjonalt løft, uten å forstyrre kommunal selvråderett.

Langsiktige løsninger

Å løse lesekrisen er ingen quick fix. En satsing på lesing og endret lesekultur krever langsiktighet og forutsigbarhet. Søknadsbaserte prosjektmidler med kortere varighet er ikke løsningen. Vi anbefaler at eksisterende infrastruktur i større grad benyttes enn i dag. Gjennom alle bibliotektypene – skolebibliotek, studiebibliotek, folkebibliotek og spesialbibliotek – finnes det en institusjon som kan nå hele befolkningen gjennom hele livet.

Kompetanseheving hos bibliotekarer

Bibliotekansatte er viktige fagressurser og svært kompetente på litteratur, formidling, veiledning og det å møte mennesker med varme, respekt og tillit. Med endrede medievaner, lesevaner, formater og digital utvikling er det behov for videreutvikling og kompetanseheving i bibliotekfeltet. Det bør løftes inn i en ny satsing, med forpliktende ressurser som følger med. Dette må omfatte KI og digital utvikling.

Samarbeid

Bibliotekene er ofte lokale drivkrefter i samarbeid og samhandling mellom egen institusjon og andre organisasjoner eller andre kommunale institusjoner, eller med enkeltpersoner eller frivilligheten. Dette er en kompetanse bibliotekene besitter, som bør utnyttes i større grad. Da er det avgjørende at det åpnes for tverrsektorielle samarbeid og at arbeidet med å jobbe på tvers gjøres enklere.

Kildebevissthet og redaktørstyrte medier

Lesing handler også om kompetanse til å tilegne seg kunnskap, og å kunne vurdere den. Bibliotek har kjernekompetanse i kildearbeid, og arbeider aktivt med bekjempelse av desinformasjon og kildekritikk. Tiltak som gjøres rundt tilgang til informasjon, kunnskap

og fakta bør inkludere bibliotek, i samarbeid med redaktørstyrte medier eller andre som jobber med kildebevissthet.

Unge voksne må med

Leselyststrategien for barn og unge gjelder 0-19 år. I etterspillet pekte alle på behovet for en satsing også for voksne og hele befolkningen. Det er derfor avgjørende at vi nå får en strategi som retter seg mot 19 år og oppover, og som også omfatter studenter og unge voksne. Slik kan vi se helheten.

Andre tiltak:

Behov for kunnskap og innsikt

Det er nødvendig med mer kunnskap og innsikt om voksnes lesing, om hva som er barrierer og muligheter, hvilke tiltak som har effekt på kort og lang sikt. Ansvar for statistikken og kunnskapen bør ligge samlet. Det må være åpent tilgjengelig, og vi må kunne se effekter i sammenheng. I dag er kunnskap og innsikt om bibliotekbruk eksempelvis i hovedsak løsrevet fra annen innsikt knyttet til lesing og lesevaner, og effekter som helse, frafall, tilknytning til arbeidslivet osv.

Oppsummering

Leselyststrategien for voksne må komme med en konkret handlingsplan og følges opp med ressurser. Det bør legges opp til langsiktighet og robusthet som endrer strukturer, framfor korte prosjekter og enkelttiltak.

Målet med regjeringens leselyststrategi for voksne er å snu trenden med synkende lesing blant voksne, øke leseglede og skape en sterkere lesekultur i hele befolkningen. En opplyst befolkning bidrar til et opplyst samfunn og offentlighet. For å lykkes må strategien være helhetlig, langsiktig og ta inn over seg de samfunnsutfordringene som påvirker lesevaner i dag.

En effektiv strategi kan ikke kun fokusere på leselyst isolert. Leseglede og lesekompetanse henger tett sammen – svake leseferdigheter kan være en barriere for leselyst, og omvendt. Lav leseferdighet er et problem for den enkelte, men også for oss som samfunn. Det handler om deltakelse i både i samfunns- og arbeidsliv. Strategien bør derfor inkludere tiltak som styrker begge deler, særlig for voksne som har falt utenfor lesefellesskapet og krever at strategien inkluderer flere departement.